

Fərhad XƏLİLOVXalq rəssamı, Azərbaycan Rəssamlar
İttifaqının sədri

Elçinin yaradıcılığı mənim üçün çox əzizdir. Həmişə oxuyuram. Və açığını da deyim ki, mən hər yazıcını da mütaliə etmişəm. Elçinin yaradıcılığı isə mənim üçün bir çox istiqamətlərinə görə çox maraqlıdır. Biz uzun illərdə dostluq edirik. Deyim ki, çağdaş həyatımızda Azərbaycanın beş-on ziyalı varsa, onlardan biri də Elçindir. Mən bunu onun özünə də demişəm, bəzən xarici ölkələrdə mükəmməl, bitkin ziyalıya, yazıçıya rast gələndə adam qışqanclıq duyğusu keçirir ki, niyə bizdə bu miqyasda şəxsiyyət, sənətkar yoxdur? Yaxşı ki, o zaman mənim yadıma Elçin düşür və ürəyim bir az rahat olur. Elçin açıq adamdır. Səmiyyətdir. Nəyisə ürəyində gizlətmir. Necə düşünürsə, necə görmək istəyirsə, elə də yazır. Onun qəlbi də, xoş niyyəti də açıqdır. Ümumən, xoşniyyətli insandır. Bu, mənim üçün çox vacibdir. Mən Elçində dediyim bu xüsusiyyətlərin şahidiyəm. Bu baxımdan da onun şəxsiyyətinə, yaradıcılığına çox böyük qiymət verirəm. Sənətkar kimi Elçin müəllimin ədəbi müstəvidə görülən möhtəşəm yeri məlumdur. O, bu sahədə öz sözünü deyib, yenə deyir, deyəcək də. Elçin yaradıcılığı insanın psixoloji durumunu canlandırmaq baxımından çox zəngindir. Tarixlə bədiiliyin qovuşduğunda məmləkətimizin taleyi, problemləri Elçinin yaradıcılığında mükəmməl ifadəsini tapıb. Elçinin çox vacib xüsusiyyətləri var. Vətəndaş borcunu da ləyaqətlə yerinə yetirən bir şəxsiyyətdir Elçin müəllim. Uzun illər Baş nazirin müavini kimi çalışdığı zaman o, mədəniyyətimizin inkişafıyla bağlı çox mühüm layihələrin gerçəkləşməsi üçün əlindən gələni etdi. Dəstək verdi. Mən şəxsən şahidiyəm o dəstəklərin. Elçin geniş qəlbli, geniş miqyaslı bir şəxsiyyətdir. O, müdrik, son dərəcə diqqətli, mənalı bir sənətkar, şəxsiyyət ömrü yaşayıb. Özü də vüqarla, yaradıcılıq eşiyiylə... İnanıram ki, həmişə də belə olacaq...

Fərhad BƏDƏLBƏYLİXalq artisti, professor, Üzeyir Hacıbəyli
adına Bakı Musiqi Akademiyasının rektoru

Müasir Azərbaycan mədəniyyətində Elçin Əfəndiyev rolundan danışarkən, onu ilk növbədə bir yazıçı kimi, ədəbiyyatımızın canlı klassiki kimi seçiyələndirə bilərik. O, eyni zamanda böyük ziyalı, ictimai xadim və vətəndaş kimi cəmiyyətimizdə özünəməxsus yer tutmuş parlaq simalardan biridir. Onun əsərləri həm xalqımız arasında, həm də vətənimizin hüdüdlərindən uzaqlarda tanınır, sevilir, əsərləri dünyanın müxtəlif dillərinə tərcümə olunur. Oxucu marağını qazanmaq hər bir yazıçı üçün böyük bir nailiyyətdir.

Elçinin yaradıcılığı çoxşaxəli olub, tək ədəbiyyatla deyil, Azərbaycan elminin və mədəniyyətinin bir çox sahələri ilə bağlıdır. O, sənət dünyasında nasir, dramaturq, tərcüməçi, publisist, esseist, tənqidçi, ədəbiyyatşünas, kinossenarist, dövlət xadimi kimi tanınmışdır. Hər bir sahədə onun xidmətləri milli mədəniyyətimizi zənginləşdirməklə, yeni axtarışlara və tapıntılara yol açır. Gənc nəslin yetişməsinə təkan verir.

Elçin böyük yazıçımız İlyas Əfəndiyev in övladı olaraq, onun yolunu davam etdirmiş, özü də ədəbiyyatımıza töhfələr vermişdir. Elçin Əfəndiyevin xalqımızın tarixi, taleyi və bədii irsi ilə bağlı olan, uzaq və

Ədəbiyyat, incəsənət və

Paris. Elçin, Turan Gökaltay Qarabəyov, Əli bəy Hüseynzadənin oğlu, rəssam Salim Turan

yaşın keçmişimizin mənzərəsini canlandıran əsərləri XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatında özünəməxsus yer tutur. O, ədəbi, psixoloji və dramatik talelər, portretlər silsiləsi yaradaraq, Azərbaycan nəsrini, müasir ədəbi tənqid zirvəsini arasıdıraraq, öz yaradıcılığına da çox ciddi yanaşmış, dərindən öyrəndiyi, müşahidə etdiyi personajların həyatını yüksək sənətkarlıqla əks etdirməyi bacarmışdır. Elçin özünəməxsus üsluba malik yazıçısıdır. Bu özünəməxsusluq onun həm mövzu seçimində, həm irəli sürdüyü müasir problemlərdə, həm təsvir etdiyi həyatı hadisələrin dinamikliyində, adı insan obrazlarının daxil olmasında, həm də bütün bunların zaman və məkan anlayışı çərçivəsində hərtərəfli üzə çıxarılmasında təzahür edir. O, hər zaman öz üslubuna, yazı tərzinə sadiq qalır. "Mahmud və Məryəm", "Ağ dəvə", "Ölüm hökmü" romanları, "Bir görüşün tarixçəsi" ("Gümüşü fərçün"), "Dolça" povestləri, "Ah, Paris!.. Paris!..", "Mən sənəin dayınam", "Mənim sevimli dəlim" komediyaları, digər hekayə, povest, roman, publisistik, ədəbi qeydləri, fundamental elmi məqalələri, tədqiqatları işıq üzü gördüyü vaxtdan bu günə kimi ədəbi irismizdə öz layiqli yerini tutmuş, teatrların səhnəsində, filmlərdə yaşayaraq, insanların təfəkkürünü, təxəyyülünü zənginləşdirmişdir.

Elçin Əfəndiyev ictimai xadim kimi böyük işlər görmüş, "Vətən" Cəmiyyətinin sədri kimi ilk dəfə dünyanın bir sıra ölkələrinə səpələnmiş azərbaycanlıların dayağına, pənahına çevrilmişdir. Ulu Öndərimiz Heydər Əliyevin hələ sovet dövründə Azərbaycançılıq ideyalarının həyata keçirilməsi, dünya azərbaycanlılarının birləşməsi istiqamətindəki böyük işlərinin ilk davamçılarından olan Elçin Əfəndiyev Azərbaycanın müstəqilliyi dövründə də bu ideyanın inkişafına öz töhfələrini vermişdir.

Bizi Elçin müəllimlə uzun illərən dostluğu birləşdirir. Bizi əhatə edən ədəbi-musiqili mühit, ailələrimizin yaxınlığı, eləcə də rəsmi dövlət tədbirlərindəki görüşlərimiz daima səmimi ünsiyyətə rovac vermiş, onu nəcib, xeyirxah, təəssübəkşir bir insan kimi gözümüzə ucaltmışdır. Ömrünün müdrik çağlarını yaşayan Elçin müəllimə uzun illik yaradıcılığının uğurlu davamını və yeni sənət zirvələrini fəth etməsinə arzulayırıq.

Nurəddin MEHDİXANLI

Xalq artisti

Azərbaycan ədəbiyyatının, Azərbaycan nəsrinin, Azərbaycan dramaturgiyasının, Azərbaycan sözünün görkəmli nümayəndəsi,

Fransada Ceyhun bəy Hacıbəylinin oğlu Timuçinla

desi, əsl mənada yaradıcı insan, böyük ziyalı, əzizimiz Elçin müəllimin səksən yaşlı tamam olur. Bu münasibətlə böyük ziyalımızı, böyük ədəbimizi ürəkden təbrik ediyəm. Cəsarətli arzulayıram. Bundan sonra da ürəyincə yaşayacağı gözəl, mənalı ömrü diləyirəm. Elçin Azərbaycan ədəbiyyatında, Azərbaycanın mədəni dünyasında öz imzası olan böyük söz adamıdır, ədəbiyyat adamıdır, fikir adamıdır. Elçin Azərbaycan ədəbiyyatının əvəzolunmaz simalarından biridir. Və bu sima təkə Azərbaycanca deyil, Azərbaycanın sərhədlərindən çox-çox uzaqlarda da tanınır, qiymətləndirilir. Elçin sözün bütün mənalarda əsl azərbaycanlıdır. Bütün ömrünü Azərbaycan sözünə, Azərbaycan xalqının ruhuna, Azərbaycan dünyasına xidmətdə keçirən bu böyük insan həqiqətən böyük əsərlər, gözəl pyeslər yaradıb və yaratmaqdadır. Bu gün Azərbaycan teatrlarını Elçinin əsərləri olmadan təsvir etmək mümkün deyil. "Ah, Paris!.. Paris!..", "Mənim ərim dəlidir", "Poçt şöbəsinə xəyal", "Cəhennəm sakinləri" və s. əsərləri səhnədə uğurla nümayiş etdirilib. Və mənə qismət olub ki, Elçinin Azərbaycan Milli Dram Teatrının səhnəsində çox gözəl bir əsərlə qarşılaşım. Mən o pyesi Azərbaycan səhnəsinin zirvələrindən biri hesab edirəm. Bu, sadəcə, bir tərif deyil, bütün anlamda haqqı görüb və deməkdir. Və mən bütün həyatımda "Cəhennəm sakinləri" əsərindəki obrazı yaradıcılığımın ən maraqlı səhifələrindən biri hesab ediyəm. Artıq neçə illərdir ki, bu tamaşa Azərbaycan Nemətovun quruluşunda səhnədə gedir. Bu, tamaşaçını düşündürən, tamaşaçılara suallar verən, tamaşaçıları o sualların cavablarını özü-özlüyündə tapmağa məcbur edən bir tamaşadır. Ona görə də düşünürəm ki, Elçin bundan sonra daha çox çalışmalıdır. Biz ondan yeni əsərlər gözləyirik. Elçin müəllim bizim gəncliyimizin yazıçısıdır. Ruhumuz, sevincimiz, gənclik duyğularımızın tərənnümçüsüdür. Mən indi qədər unuda bilmirəm Elçin müəllimin bir yazısını; Türkiyə səfərindən təəssüratlarını deyirəm. O yazının təəssüratı həmişə mənimlə olub. Heç unutmuram. Elçin müəllim Azərbaycan ictimai-siyasi həyatında özünəməx-

dövlət xadimləri Elçin haqqında

sus yeri və xidməti olan dövlət adamıdır. O, uzun illər Baş nazirin müavini kimi çalışıb, Azərbaycan Respublikasına, Azərbaycan dövlətinə, Azərbaycan xalqına layəqlə xidmət edib və təbii ki, Azərbaycan dövləti də Elçin müəllimin xidmətlərini həmişə yüksək qiymətləndirib. O, bir zamanlar "Vətən" Çəmiyyətinin qurucusu kimi çox vacib bir ilk imza atdı. O Çəmiyyət dünyada yaşayan azərbaycanlıları bir-birinə bağlayan, bir-birinə tanıdan bir Çəmiyyət idi. Və Sovet dönəmində belə bir Çəmiyyətə rəhbərlik etmək və bu işin öhdəsindən gəlmək hər kişinin bacaracağı iş deyildi. Amma Elçin müəllim bu missiyayı yüksək səviyyədə yerinə yetirə bildi. Elçin Azərbaycan ədəbiyyatının, Azərbaycan dünyasının altun simalarındandır. Və mən düşünürəm ki, onun əsərləri bundan yüz il sonra da həm Azərbaycan oxucusu, həm ədəbiyyatsevərlər tərəfindən sevilə-sevilmə, dönə-dönə oxunacaq. Çünki o əsərlərdə bizim taleyimiz, tariximiz, əxlaqi, mədəni dəyərlərimiz var. O əsərləri oxuduqca Azərbaycan gəncliyi özlünü, şanlı ecdadlarını daha yaxından tanıyacaq, unutmayacaq hardan gəldiyini, kim olduğunu. Unutmayacaq ki, özünün bu günü və sabahını qura bilsin.

Mən bir daha görkəmli yazıcımızı yubileyi münasibətilə təbrik edir, xalqımızın bu böyük söz ustasına uğurlar diləyirəm.

Tanrı sizi qorusun, Elçin müəllim! Azərbaycanımız üçün, dilimiz üçün, sözü-müz üçün, ruhumuz üçün! Var olarsınız! Allah amanında olarsınız!

Firdovsi ATAKİŞİYEV

Elçin müəllim sənət ələmində mənim ən çox sevdiyim və hörmət bəslədiyim sənətkarlardan biri, bəlkə də birincisidir. Çünki bu görkəmli sənətkarın, onun gözəl əsərlərinin sayəsində bir aktyor kimi mən özümü təsdiqləyə bildim. Aktyor kimi teatr ictimaiyyəti tərəfindən tanınmış və qəbul olunmuşam. İki gözəl sənətkar - Xəlv yazıcısı Elçin və Xəlv artisti, gözəl rejissorumuz, mərhum həyat yoldaşım İrana xanım Tağızadənin təndemindən yaranan "Sənətkarın taleyi" tamaşası, əlbəttə ki, öz vaxtında Milli Akademik Dram Teatrında tamaşaya qoyuldu. Mən orada Ərəblinski rolunu ifa etdim. Bir neçə il sonra isə bu gözəl əsər S.Vurğun adına Rus Dram Teatrında tamaşaya qoyuldu və eyni obrazın mənə etibar edilməsi, əlbəttə ki, bir aktyor kimi mənim nə qədər şanslı, xoşbəxt bir ifaçı olmağımı təsdiqlədi. Elçin müəllimin sənətinə mən ta uşaqlığımdan vurğun olmuşam. Həmişə. Hər zaman. Hətta Elçin müəllimin televiziya verilişlərində, müxtəlif tədbirlərdə olan danışmalarını, maraqlı çıxışlarını həmişə heyranlıqla dinləmişəm. Onun nitqi, diksiyası mənim üçün həmişə cəlbədiciliq olub. Peşəkar aktyor kimi fəaliyyətə başladığım zamandan bəri bu heyranlığım miqyası daha da artıb. Əsərlərində rol almağın mənim üçün xüsusi xoşbəxtlik olub. Elçin müəllimin bir çox əsərlərində oynamışam. Çox uğurlu tamaşamız olub "Üns" yaradıcılıq şöhesində. "Şekspir"i oynamışdıq. Orada mənə maraqlı bir obraz

verilmişdi və o obrazın ifasını Elçin müəllim çox yüksək qiymətləndirmişdi. İfam barədə ürokdolusu danışmışdı. Ondan bir neçə il sonra teatr tariximizdə çox uğurlu tamaşalardan biri olan "Sənətkarın taleyi"ndə yaratdığım Ərəblinski obrazına görə özümü çox xoşbəxt hiss edirdim. Bu obraz mənim sənət tələməyə qızıl hərflərlə yazıldı. Elçin müəllimin sadəcə bir pyes yazmışdı. Simvolik, rəmzlərlə dolu bir ələm yaratmışdı o əsərdə. Mən həmişə deyirdim, Elçin müəllimin Ərəblinski obrazı (bütövlükdə bu əsəri) aktyor oyununu ölçətməz edən, aktyor sənətini ələm çevirən bir əsərdir. Ərəblinski obrazını yaratdıma görə mənə çox əziz olan Cəfər Cabbarlı mükafatına layiq görülmüşəm.

Elçin müəllimin sənətkar obrazını onun insan, qədirbilən və sənətkarı görə bilən böyük obrazı tamamlayır. Elçin müəllimin yaradıcılıq və insanlıq diapazonu çox genişdir. Sirayətədir. Davamlıdır. Elçin müəllim şəxsiyyəti sənətkarlığını, sənətkarlığı insanlığını tamamlayır.

Yasif NƏSİRLİ

Elçinin "Baş" romanını böyük zövqlə, vətəndaş yangınıyla oxuyub bitirən kimi ona zəng elədim. Qürur, minnətdarlıq dolu təşəkkürümü bildirdim. Dedim ki, Elçin müəllim, əgər siz bir yazıçı olaraq bu romandan başqa heç bir əsər yazmamış olsaydınız belə, yenə də söz sənətimizin müqəddir, görkəmli simalarından biri olaraq ədəbiyyat tariximizdə qalacaqsınız: "Amma daha çalış o tərəflərə ayağınız düşməsin. Birdefələlik unut o tərəfləri".

Çünki əsərdə doğma torpaqlarımızın param-parça edilməsinin fikir babaları olan qonşularımızın ikili, məkrli simaları o qədər dolğunluqla ilə verilib ki, qazdan ayıq qonşularımız bunu hələm-hələm adama bağışlamazlar. Çünki onların məkrli xarakterləri, xislətləri zaman-zaman yenilənir.

Elçin müəllimin rəhmətlik atası, görkəmli sənətkarımız İlyas Əfəndiyevlə çox yaxın münasibətimiz vardı.

Yubileyində teleqram vurmuşdum ki, "Qoca, geriye baxma!", heç unutmurdu o teleqramı, həmişə xatırlayırdı.

Elçin təbiət etibarilə ox necib, xeyirxah, səmimi bir insandır. Mən onu belə görmüşəm, belə tanımışam. Dəyişməyən, haldan-hala dəyişməyən təbiəti var. Mən heç vaxt Elçinlə bağlı nəse utancverici, hardasa, fikir dolandıran bir hala rast gəlməmişəm. Onu həmişə bütöv şəxsiyyət, kamil sənətkar kimi görmüşəm. Aramızda 50 illik dostluq, doğmalılıq var. Mən həmişə bu dostluqdan qürur duymuşam. Elçin dünyaya xalqına, vətəninə, öz xalqının mədəniyyətinə, onun insanlarını təmənənətsiz xidmət üçün gələnlərdəndir. Təmiz, pak şəxsiyyəti, bənzərsiz istedadı ona həmişə hörmət gətirib. Onun şəxsiyyətinə və yaradıcılığına heyranlığım heç vaxt adilosməyib. Çünki Elçin şəffaf, səmimi və olduğu kimi görünən insandır. Bu hal onun əsərlərində də özünü qabarıq şəkildə büruzə verir. Elçin ədəbiyyatımız, mədəniyyətimiz üçün yaşayan, istedadlı insanların yanında sonacən dayanana bilən şəxsiyyətdir. O, ədəbi-bədii

Elçin, Mstislav Rastropoviç, Ömər Eldarov, Polud Bülbüloğlu

fikirlərində də, elmi düşüncələrində, təhlili xarakterli araşdırmalarında, çoxşaxəli nəsr, dramaturgiya yaradıcılığında da eyni dərəcədə mükəmməldir. Zəngin mütaliyyəyə malik söz adamıdır. Bu sahədə o, olduqca qibtədoğurucu, nadir qələm adamlarındandır.

Qələm dostuma, əziz Elçin müəllimə sayğı və sevgilərim sonsuzdur.

Sərvaz HÜSEYNOĞLU

Vaxtın, zamanın o çağı yetişdi ki, böyük Nizamının, Füzulinin təsvirində Qeys Qeyslikdən çıxıb Məcnuna döndü.

Ənənə davam etdi: Kərəm Mahmuda, Əsli Məryəmə çevrildi. Bu dəfə Xəlv yazıcısı Elçinin yozumunda...

Bu yozumda Mahmud daha başqı, daha dolğun, daha əşqinə və daha çox bədbəxtli - İlahi Əşqin, İlahi Təmizliyin və paklığın bədbəxti.

Bu yozumda Ziyad xan, Qəmərbanu ömrüliyünün sonsuzluğu, puçluğu dünyəvi hakimiyyətin, səltənətin, taxt-tacın puçluğu, ötürüliyi əhəngindədir.

Bu yozumda adamın heç Baba keşişi də qınamağa dili dönmür. Nə qədər ki, tər-təmiz, bakirə qızlar şahların, sultanların, xanların saraylarında pozulmuş səhəvtlərə qulluq edirdi...

Nə qədər ki, Ağ Keçinin dili Daməngör İsraililər üçün ən ləzzətli kabablıq idi...

Nə qədər ki, Azər və Aysuluğun imam övladlarının adı qoyulmuş körpələrinin bir az öncə öləndən-ayağından öpənlər qayıdıb o tiffillərin qətlinə fərman verirdilər, bu, belə olacaqdı.

Bu yozumda dəyişən, müasirləşən, bu günün adamı olmağa dərtdən, cəhd edən, zəmanə adamına çevrilməyə yerlikləyən birçə adam varsa, o da Sofidir.

Hətta Qəmərbanu tərəfindən məqsədli şəkildə Mahmudun yatağına salınan gözəl cariyə belə Mahmudun ilahi paklığına qiymətli, əsi olmağı, intihar etməklə özünü xilas elədi...

Bu adlar siyahısını sayıb-sadalamaq da olar. Təkcə Sofi bu yeni yozumun sınağından alınacaq, üzəg çıxma bilmədi.

Çıxaydı, çıxaydı, çıxaydı, ey kaş!

Bu ağırlı, içdən gələn təəssüfün yaşantısı altında Elçinin başqa bir zamanın başqa bir qəhrəmanına üz tutmalı oluram:

- Alə, Ələkbər - demək istəyirsən, - o sənin hamamın, o da sən!.. Mənim oğlum dənizə oxşayacaq, daha sənin o yosma hamamına yox!..

Bir də var gülmüşü furqonlu Məmmədəğa təmizliyi...

Bir də var ay işığı altında çiyinlərinin qara-qançırılın apaydın görünən Məsməxanının adamı içdən göynədən sualı:

- Adam düşməyəcək? - Pislkdir, əlbəttə, pislkdir - deyər səsinə Məmmədəğanın səsinə qoşmaq istəyirsən.

Bu halında adam Məsməxanının "o ulduz mənə deyir ki, Məsməxanım, sən heç ölməyəcəksən! Məsməxanım, sən həmişə yaşayacaqsan! Məsməxanım, qar, çovğun səni görməyəcək "gümanı, ümidi oxucunun öz ümidinə döndür...

Sonra da götürüb "Toyuğun diri qalması"nın Zübeydəsinə yazmaq istəyirsən ki, mən müəllim, sən də şagird deyilsən, nəsihət etməyəcəm sənə. Ancaq o evə gedib gəlmə, özünü hayif cələm.

Bu sətirləri yazıram, yaddaşımda Elçinin "Ədəbi fraqmentlər"indən sətirlər dolarsın: "Bir kitab həyatı öyrənmək üçün soyahətə çıxır, özü öz davamını yazmaq istəyir, baxır, müşahidə edir və nəhayətdə özünü ocağa atıb yandırır - intihar edir".

Səbəb?

Bəlkə biz özümüz Mahmud, Məryəm, Baladadaş, Məmmədəğa, Məsməxanım dünyasından yazmaq düşmüşük?

Bəlkə bütün pisləklər qarşılığında "get o adama yaxşılıq et" deyənliyimiz azalıb?

Bu sualları cavabları Elçinin bənzərsiz əsərlərindəndi...

Cavan, gənc bir qadının Elçinin "Ədəbi fraqmentlər"inin üz qabığında verilmiş şəklinə baxa-baxa dediyi sözlər düşür yadıma: "Mən bu adamı sevdim..."

O qadını qınamıram. Çünki Elçinin o şəkildən baxan gözələrində Mahmudun, Məmmədəğadan, Baladadaşdan çox şey var...